

Ivo Mišur, *Grkokatolička Vrlika* (Zagreb: Vlastita naklada, 2020), 55 str.

Nakon prve knjige *Vrlički Mišuri: od prvog traga do današnjih dana: 1727. – 2017.*, preko suautorske *Neretvani u Velikom ratu* objavljene 2019., prošle godine u jeku koronakrize izišla je nova Mišurova knjiga *Grkokatolička Vrlika*. Ova brojem stranica nevelika knjiga nastala je kao izraz autorove želje za istraživanjem jednoga lokalnog sjećanja na postojanje grkokatoličke zajednice u Vrlici, o čemu se dosad gotovo i nije pisalo u hrvatskoj historiografiji. Ivo Mišur napisao je o temi vrličkih *injata* (od unijat, lokalni naziv za grkokatolike korišten u Dalmaciji) već dva objavljena znanstvena rada te je ova knjiga ustvari zbir tih radova proširen dodatnim istraživanjima, analizama i rekonstrukcijama.

U uvodnom dijelu (str. 1–7) autor objašnjava međureligijske odnose početkom XIX. stoljeća, a daje osvrt i na odnose francuske uprave prema katolicima i pravoslavicima u Dalmaciji. Godine 1832. osnovane su grkokatoličke župe Kričke i Baljci kod Drniša, a 1834. i grkokatolička župa u Vrlici. Prihvatanje crkvene unije i nastanak svih triju župa definiran je na isti način, a to je nezadovoljstvo lokalnih svećenika i sukobi s nadređenim im pravoslavnim episkopom (sličan primjer nalazimo i na Kordunu u Tržiću Tounjskom 1820. – tzv. Tržička unija). Naravno da stupanje pojedinih svećenika u crkvenu uniju s Rimom uzročno-posljedično dovodi i do prelaska izvjesnoga broja vjernika na grkokatoličanstvo, a time i izraženoga nezadovoljstva pravoslavnoga klera širenjem unije.

Razvoj grkokatoličke župe Vrlika u XIX. stoljeću opisan je u poglavlju „Pravoslavni prozelitizam” (str. 7–14). Grkokatolike vrličkoga kraja pravoslavci su konstantno na razne načine sputavali i ograničavali u življenju njihove vjere, odnosno Pravoslavna crkva koristila se mitom i protuzakonitim radnjama, ali i nasiljem prema unijatima i njihovu svećenstvu. Izuzev sukoba pravoslavaca i grkokatolika obrazložen je još jedan problem grkokatoličke župe u Vrlici, a to je nezavidno financijsko stanje, što se pokušavalo prebroditi pomaganjem župi iz eparhijskoga središta u Križevcima.

U poglavlju „Crkva Svete Trojice” (str. 15–22) autor je detaljno opisao gradnju i izgled župne crkve Svete Trojice, izgrađene 1843., te njezino daljnje održavanje sve do rušenja dinamitom 1971. jer je crkva ozbiljno stradala u potresu koji je zadesio Vrliku godinu prije.

Poglavlje „Popisi” (str. 23–30) temeljito prati brojčano stanje vjernika, koji su svoj maksimum dostigli 1850., kad ova župa ima 171 vjernika. Knjiga sadržava čak i poimenični popis vjernika iz 1835., 1887. i 1890., rekonstrukciju matice krštenih i vjenčanih te popis župnika s naznačenim godinama upravljanja župom.

U poglavljima „Vrlički Gjukići” (str. 31–34) i „Izgubljena pjesma Milana Begovića” (str. 35–38) poseban naglasak stavlja se na najbrojnije i najistaknutije vrličke grkokatoličke obitelji – Gjukiće i Begoviće, pa i na samoga hrvatskoga književnika i vrličkoga grkokatolika Milana Begovića. Zanimljiva je i autorova premisa da su hrvatske društveno-političke strukture toga vremena u Vrlici zagovarale prelazak pravoslavnih vjernika na grkokatoličanstvo, vidjevši u tome barem simboličnu pove-

zanost s Banskom Hrvatskom, uzimajući u obzir biskupijsko sjedište u Križevcima i broj grkokatolika pod banskom upravom.

U poglavlju „Postupno gašenje župe” (str. 39–43) autor jasno definira vrijeme gašenja same župe kroz tri uzročno-posljedična događaja: smrt posljednjega stalnog župnika Ilije Malića 1921., smrt posljednjega vrličkoga grkokatolika 1952. i rušenje crkve 1971. godine.

„Zaključak” (str. 44–46) donosi sažetak povijesnoga puta i razvoja ove male vrličke grkokatoličke zajednice, ali i njezinu možebitnu revitalizaciju preko potomaka raseljenih vjernika. Na kraju knjige (str. 47–55) prilozi su dio arhivskih izvora iz Arhiva Križevačke eparhije (biskupije) te popis citirane literature i autorov životopis.

Knjiga se temelji na primarnim i sekundarnim izvorima, a glavnina teksta zasniva se na izvornoj arhivskoj građi grkokatoličke župe Vrlika, koja je fragmentarno sačuvana u Arhivu Križevačke eparhije. Ovo djelo je početak, ali, s obzirom na to da su korišteni svi dostupni i poznati izvori i literatura o ovoj temi, vjerojatno i završetak pisanja o negdašnjoj grkokatoličkoj vjerskoj zajednici u Vrlici.

Ipak, ovo djelo Ive Mišura realni je doprinos istraživanjima marginalnih tema zavičajne povijesti, a sam autor, iako nije povjesničar po profesiji, spada u onu rjeđu skupinu povjesničara amatera odnosno povijesnih entuzijasta koji svoje pisane radove potkrepljuju arhivskom građom. Ova nevelika knjiga odlikuje se i solidnom znanstvenom formom, što u dosta slučajeva kod povjesničara amatera i nije uobičajeno.

Želimir Prša